

MASALAN POLKU

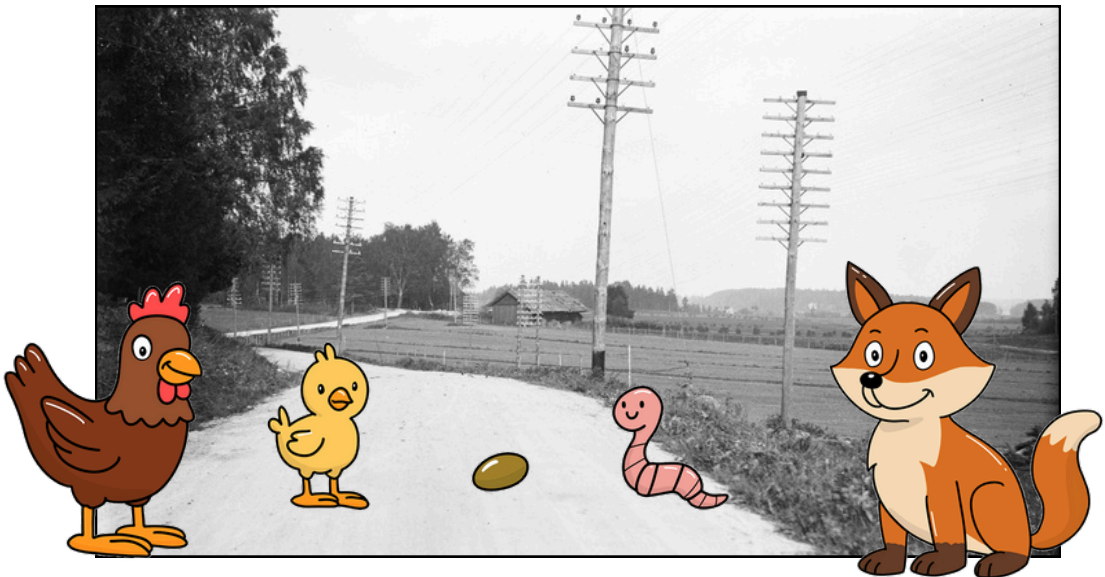
MASALANTIE - OSA KUNINKAANTIETÄ

Kuninkaantienä tunnettu Suuri Rantatie on yksi Suomen merkittävimmistä historiallisista kulkureiteistä. Tie kulki halki Etelä-Suomen rannikkoalueen Turusta Viipuriin yhdistäen linnat, kirkot, kartanot, kylät ja kauppapaikat toisiinsa.

Aluksi Kuninkaantiellä kuljettiin jalan tai ratsain polkuja pitkin ja yövyttiin majapaikoissa. Myöhemmin kestikievarit tarjosivat yösijan ja ruokaa matkustajille. Nykyisen Masalan alueella toimi kestikievarina Hulluksen tila ja siitä muistuttaa meitä Kestikievarinpolku Masalantien varrella. Hulluksen tila sijaitsi mäellä Framnäsinpuistotien päädyssä.

Masalassa, Kuninkaantien varrella, sijaitsevat muut vanhat tilat ovat nimeltään Nissniku, Köpas, Bjöns, Tina ja Masa.

Tiloista on olemassa vanha loru: "Masa on mato, Tina on tipu, Bjöns on papu, Köpas kana, Nissniku kettu."

MASALAN POLKU

HULLUS JA FRAMNÄS

Hulluksen tila mainitaan 1500-luvun maakirjoissa nimillä 'Hulloszby', 'Hullandszby', 'Huttlus' ja 'Hullus'. Ruotsinkielinen nimi viittaa metsäiseen tilaan tai metsäisen kylän paikkaan. Hullus ei kuulunut Masalan kylään.

1600- ja 1700-luvuilla Hullus toimi kestikievarina ja ratsutilana. 1800-luvun lopulla tilan nimi muutettiin Framnäsiksi. Porkkalan vuokrakauden jälkeen rakennukset purettiin ja uudet asuinalueet Hullus ja Framnäs rakentuivat.

Tilan paikalla, tänä päivänä Hulluksen metsänä tunnetun mäen päällä, sijaitsee vanha kirsikka- ja omenatarha. Sen itäpuolella rinteessä on isoista luonnonkivistä rakennettu tukimuuri. Tarhan vieressä on avoin niitty, joka lienee toiminut eläinten laitumena.

Puistotien varrella on useita koristekasveja, jotka nyt kasvavat viljelykarkulaisina. Niitä ovat suuret vaahterat, metsälehmukset eli niinipuut, saarnet, saksanpihtakuuset sekä syreeni, tuhkapensas ja terttuselja. Kartanoajan kiintoisimpia ruohokasveja ovat komeakasvuiset tarhasinivalvattikasvustot ja tarha-alpikasvustot sekä ukkomansikka.

MASALAN POLKU

NISSNIKUN TILA

Nissnikun tilan omisti 1500-luvulla Gregorius Nilsson. Tila säilyi saman suvun omistuksessa vuoteen 1710 asti. 1600-luvun alun veroluetteloissa mainitaan Nissnikussa asuneen laivamiehiä, jotka palvelivat Ruotsin laivastossa. Tila sai vuosisadan lopulla rusthollin aseman.

Vuonna 1890 valmistui päärakennus, jossa oli yhdeksän huonetta. Rakennuksen ympärillä kasvoi puutarha koristepensaineen. Tallinavetassa oli sähköpumpulla toimiva vesijohto. 1900-luvun alussa tilalla viljeltiin vehnää, ruista, ohraa, kauraa, herneitä, perunaa ja rehunaurista. Kotieläiminä pidettiin lehmii, sonneja, hevosia, lampaita ja kanoja.

Tilalla oli myös muonamiesasuntoja. Muonamies pestattiin vuodeksi kerrallaan, ja hänen palkkansa maksettiin asuntona, maanviljelystuotteina ja rahana.

Nissnikun pitkäaikainen omistaja luopui tilasta Porkkalan vuokrakauden jälkeen. Nykyinen asuinalue päiväkoteineen alkoi rakentua 1980-luvulla.

MASALAN POLKU

SEPÄNKYLÄNTIEN KAUPPAPUUTARHAT

Puutarhaviiljely kukka- ja hyötypuutarhoineen, marjapensaineen ja hedelmäpuineen kasvatti suosiotaan 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana.

Kauppapuutarhoja perustettiin etenkin Masalan, Jorvaksen ja Kvisin alueille. Vuonna 1903 valmistunut rautatieyhteys tarjosi tällöin hyvät yhteydet tuotteiden kaupunkiin kuljetukselle.

Sepänkyläntien varrelle rakennettiin useita kasvihuoneita. Parhaimmillaan tien molemmin puolin nähtiin 60-70 pienkasvihuonetta, joissa viljeltiin etenkin tomaattia.

Verner Hagelbergin Soltorpin kauppapuutarha kasvoi kylän suurimmaksi puutarhaksi ja se toimi 1920-luvulta Porkkalan vuokrakauden evakuointiin saakka. Puutarhassa oli kaikkiaan kahdeksan kasvihuonetta, taimilavoja, useita marjapensaita ja hedelmäpuita.

MASALAN POLKU

HVITTORPINTIE

Hvittorpintien alussa sijaitseva punainen rakennus on valmistunut vuonna 1927 Nissnikun ruotsinkieliseksi alakouluksi. Rakennus edustaa 1920-luvun klassismia.

Jolkbynjoen ylityksen jälkeen avautuu maisema, jossa näkyy Bråtaängen, Bråtakärret ja Bråaträsket. Lampi on kuivatettu ja paikalla on monimuotoinen kosteikko. Alueella kasvavat monet ruohokasvit, kuten keltakurjenmiekka, ranta-alpi, korpikastikka, korpikaisla, rentukka, nokkonen ja pikkupalpakko. Puustona on jättihaapoja, kuusia ja isoja raitoja.

Alueella on Porkkalan vuokrakauden (1944-1956) aikaisen rajavyöhykkeen vuoksi varustelurakenteita: taisteluhautoja, betonibunkkereita ja pesäkkeitä.

Tie päättyy Vitträskin järveen ja siellä sijaitsevaan Hvittorpin huvilaan. Ranta-alueelle rakentui 1900-luvun alussa huvila-alue. Hvittorpin suunnitteli musiikkikustantaja R.E. Westerlundille läheisen Hviträskin huvilalla työskennellyt arkkitehtien trio Saarinen, Gesellius ja Lindgren.

MASALAN POLKU

SUOMELA JA METSÄTORPANTIE

Vuonna 1906 perustettiin kivityömies Sahlströmin kotona Masaby Arbetarförening rf. Yhdistys hankki myöhemmin palstan Masan tilan mailta ja vihki vuonna 1917 käyttöön paikalle rakennetun työväentalon, Suomelan.

Sisällissodan jälkeen toiminta hiipui, mutta myöhemmin juhlasalissa pidettiin illanviettoja ja järjestettiin kokouksia. Yhdistys perusti myös kirjaston sekä nuoriso-, urheilu- ja ompeluseuran. Urheiluseuran nimi oli Masa.

Rakennusta vuokrasi käyttöönsä myös Finlands Svenska Arbetarförbundet, VPK ja suojeluskunta. Toisen maailmansodan aikana Suomelaa käytettiin kaupungista paenneiden perheiden majoituspaikkana sekä nuorten sotilaiden kokoamispaikkana. Porkkalan vuokrakauden jälkeen Suomela purettiin ja paikalle rakennettiin kerrostaloja.

Läheisellä Tinanpellontiellä on vuoden 1918 sisällissodasta kertova hautamuistomerkki. Paikalle on haudattu 4 miestä, jotka menehtyivät punaisten ja valkoisten välisessä taistelussa.

MASALAN POLKU

KÖPAS JA BJÖNS

1500-luvulla Köpas tunnettiin nimellä Köpeby. Seinistä löytyneet tapettikerrostumat viittaavat siihen, että päärakennus on rakennettu 1860-luvulla. 1980-luvulla rakennettiin kevyen liikenteen väylä, päiväkotia ja terveyskeskus. Pro Köpas -yhdistys kunnosti päärakennuksen, ja sen jälkeen taloa on käytetty harrastustilana. Köpas on Masalassa ainoa säilynyt kantatilan päärakennus.

Bjönsin tila sijaitsi Masalantien varrella. Tilan mailla viljeltiin, ja talolla myytiin maitoa ja lihaa. Vuonna 1903 perustettiin Masalan nuorisoseura ry Bjönsissä. Porkkalan vuokra-ajan (1944–1956) jälkeen rakennettiin uusi asuinrakennus sekä Fagerstedtin kauppa, kioskia ja bensiinipumppu. 1980-luvulla mäelle nousi uusi liikerakennus. Uudet kerrostalot on rakennettu 2020-luvulla.

MASALAN POLKU

MASA JA TINA

Masan ja Tinan tilat sijaitsivat nykyisen Suomelanpolun molemmin puolin Masalan vanhassa kyläkeskuksessa.

Masan tilasta on säilynyt vain vähäisiä tietoja. Staffan Henriksson perillisineen omisti tilan 1540-luvulta 1630-luvulle. Tämän jälkeen tila kuului Espoonkartanolle. 1800-luvulla Masa toimi käräjäpaikkana.

Tällöin rinteesen rakennettiin asuintiloja, joissa majoitettiin tuomareita, lautamiehiä ja mahdollisesti myös vankeja. Liikemies Edvard Wilcken nimesi paikan myöhemmin Furugårdiksi ja rakennutti 1900-luvun alussa paikalle kauppapuutarhan. 1960-luvulla tila siirtyi kunnan omistukseen ja kauppapuutarhojen paikalle rakentui vuonna 2000 Masalan kirkko.

Tinan tilan 1500-luvun omistajina mainitaan mm. Simon Larsson ja Per Tomasson. 1600-luvulla tilalla asui Ruotsin laivaston väkeä. Vuonna 1723 nimismies Johan Stenman omisti tilan. Pitäjän apupappi Gabriel Lagus ja pyöveli asuivat myös tilalla. Tina yhdistettiin Sundsbergin kartanoon 1860-luvulla. 1910-luvulla kotiseutuyhdistys perusti paikalle Gammel-Tinan museon.

Porkkalan vuokrakauden (1944-1956) jälkeen jäljelle jääneitä rakennuksia on purettu ja siirretty pois. Tinan tilan paikalla kasvaa nykyään vanhoja tammia ja vaahteroita. Omenapuu ja pihlaja kertovat asumisen läheisyydestä. Muita puita ja pensaita ovat tervtususelja, pajuangervo, tuomi, töyhtöangervo, punainen viinimarja sekä vieraslajina tunnettu kurturuusu.

Rakennuksen raunioilla kasvaa ruohokasveja kuten keltamo, maruna eli pujo, kyläkellukka, ahomansikka, vadelma sekä koristekasveina kasvatetut valkokukkainen sormustinkukka ja varjolilja.

Vanhan lorun mukaan
"Masa on mato ja Tina on tipu".

MASALAN POLKU

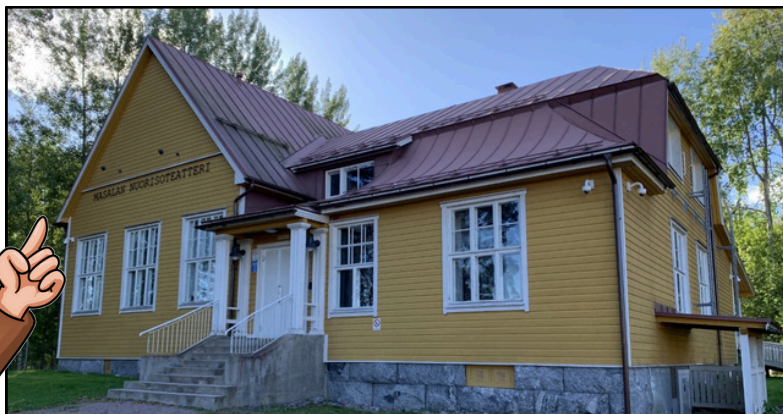
LJUSDALA

Masalan Bjönsin tilalla perustettiin vuonna 1903 Masalan nuorisoseura eli Masaby ungdomsförening rf.. Seuralle rakennettiin talkoovoimin oma seuratalo, Ljusdala. Piirustukset rakennukseen teki Eliel Saarisen luona työskennellyt Masalan Puolukkamäeltä kotoisin ollut rakennusmestari Leonard Strömberg. Talo valmistui vuonna 1911.

Yhdistyksen toiminta oli vilkasta - erilaisissa tapaamisissa käytiin keskusteluja ajankohtaisista aiheista, laulettiin, näyteltiin ja musisoitiin. Lisäksi seura perusti erilaisia kerhoja kuten puutarha-, laulu-, puhallinorkesteri- ja urheilukerhon. Talossa on myöhemmin toiminut myös kansakoulu, Masaby småskola, kirjasto, Masalan Martat, Lotta Svärd -yhdistys ja Kirkkonummen suojeluskunta.

1920-luvulla taloon rakennettiin näyttämö teatteritoimintaa varten. Teatteritoiminta olikin yksi vahvimmistä yhdistyksen toiminnoista. Porkkalan vuokra-aikana nuorisoseura rakensi uuden Ljusdalan Luoman kylään.

Ljusdalassa toimii nykyään vuonna 1980 perustettu Masalan nuorisoteatteriyhdistys. Yhdistys toimi aluksi lastenteatterina Masalan Framnäsin kerhuhuoneella, mutta siirtyi kunnan nuorisotoimen tukemana vuonna 1981 Ljusdalaan. Teatteritoiminta on edelleen varsin vilkasta ja nauttii laajaa arvostusta.

MASALAN POLKU

MAJBY JA HOMMAS

Majbyn tilan varhaisista vaiheista tiedetään vain vähän. Tila mainitaan ensi kerran vuonna 1635, jolloin se oli autiona. Tila oli muiden lähitilojen tavoin 1600-luvun lopulta alkaen Espoonkartanon alustila.

Luotsiluutnantti Gustaf Daniel Brodd omisti Majbyn 1831-1842.

Perimätiedon mukaan C. L. Engel olisi suunnitellut Majbyn päärakennuksen. Vuonna 1886 Majby ja viereinen Hommaksen tila siirtyivät Åbergin suvulle. Luoman ruotsinkielinen koulu toimi Majbyssä 1887 alkaen ja 1925 rakennettiin erillinen koulurakennus tilan lahjoittamalle maalle.

Hommaksen tilan omistajana mainitaan vuonna 1540 Jakob Persson.

Päärakennuksen lisäksi tilalla oli kaksi huvilaa ja työläisasuntoa, navetta, talli ja puimahuone. Tilalta myytiin maitoa, heiniä, viljaa, lihaa ja puutarhantuotteita Helsinkiin.

Päärakennuksen paikalla Hommaksenkaaren ja Masalantien kulmauksessa on nykyään kerrostalo. Navetan kivet on tiettävästi siirretty Kolsarissa sijaitsevalle venäläiselle hautausmaalle. Hommaksen tilan maille on rakennettu 1980-luvulta alkaen useita asuintaloja ja siellä sijaitsee myös Masalan koulu, päiväkoti sekä kuplahalli.

Hommaksenkuja muuttuu koulun kulmalla Vanhaksi Hommaksentiekseksi, joka on vanha kulkuväylä Vitträskin järvelle. Alueen teiden nimistö kertoo Majbystä, Hommaksesta, ratsutiloista, muonamiehistä sekä lampuodeista. Läheiset Vartiotuvantie ja Rajapuomintie taas kertovat Porkkalan vuokrakauden ajan rajasta vuosien 1944 ja 1956 välillä.

MASALAN POLKU

MASALAN KESKUSTA

Masalan kylän nykyinen keskus sijoittuu samalle alueelle kuin aikaisemminkin - Tinan, Masan, Bjönsin ja Köpaksen vanhojen tilojen ympäristöön. Masalassa on ainakin 1600-luvulta alkaen pidetty syysmarkkinoita, ja talonpoikaispurjehdus oli vuosisatojen ajan osa paikallista kaupankäyntiä. Kirkkonummelta vietiin kauppatavarana esimerkiksi humalaa, voita, lautoja ja tervaa ja paluumatkalla kyydissä mukana tuli mm. jauhoja ja suolaa.

1800-luvun lopulla Masalaan perustettiin kauppvoja. 1900-luvun alussa toimintansa aloitti M. J. Törnqvistin kauppa, ja 1917 Kyrkslätts Handelslag. Vuonna 1932 Handelslagin kauppa siirtyi uuteen tyyliltään funktionalismia edustavaan rakennukseen, joka edelleen on paikoillaan. Myymälärakennuksen lisäsiipi rakentui 1960-luvulla. Rakennuksessa toimi Helsingfors Sparbankin sivukonttori 1980-luvun puoliväliin asti. Ikkunoissa mainostettiin tällöin pankkikorttia uutuuksena.

Rautatieaseman sijoittuminen Masalaan ja raideliikenteen alkaminen vuonna 1903 vaikutti vahvasti kylän kehityskulkuun. Tavara- ja työmatkaliikenne sujuvoitui, radan varrelle rakentui teollisuutta ja paikkakunnalle alkoi muuttaa uusia asukkaita. Suomenkielisen nimen, Masala, asema sai vuonna 1928. Kirkkonummen ja Helsingin välinen rautatieliikenne sähköistettiin 1960-luvulla ensimmäisenä Suomessa.

Porkkalan vuokrakauden jälkeen läheisellä Bjönsinmäellä aloitti toimintansa Fagerstedtin kauppa. Mäeltä löytyi myös kioskia ja bensa-asema. 1980-luvulla paikalle rakentui uusi kaupparakennus ja rautatieaseman läheisyyteen vanhan postin paikoille tuli kauppakeskus palveluineen. Junaradan varteen rakentui Porkkalan vuokrakauden jälkeen tuotantolaitoksia. 2000-luvulla Masalan keskustan alueelle on rakentunut paljon uusia kerrostaloja liiketiloineen.

MASALAN POLKU

SUNDET JA SUNDSBERG

Sundet oli pitkään tärkeä merireitti saariston ja mantereiden välillä. Väylän varrelta löytyneet pronssikautiset hautaröykkiöt kertovat varhaisesta asutuksesta. Syvästä vesiuomasta muodostui ajan myötä salmi, joka ulottui Espoonlahdelta Pikkalanlahteen asti. Tavarakuljetukset matalapohjaisilla veneillä onnistuivat vielä 1800-luvulla, ja esimerkiksi Jorvakselta kuljetettiin viiliä Helsinkiin kaupattavaksi.

Rautatie- ja maantieliikenteen kehittyessä Sundet menetti merkityksensä liikenneväylänä ja se sai tämän jälkeen kasvaa umpeen. Nykyään Sundet koostuu kolmesta järvestä. Alueella on laajoja rantapensaikkoja ja tulvaniityillä sara-, kurjenmiekka- ja osmankäämikasvustoja. Alueella tavataan kasviharvinaisuuksia sekä runsaasti varpuslintulajeja, kuten luhtakerttunen ja satakieli. Alue on kokonaisuudessaan merkittävä elementti keskellä kuntaa, ja se toimii itä-länsisuunnassa kulkevana viheryhteytenä.

Sundsberg mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1541 Gavelsbacka-nimisenä kylänä. 1700-luvulla eversti Carl Ramsay osti tilan ja nimesi sen Sundsbergiksi. 1800-luvulla alueelle perustettiin tiilitehdas ja rakennettiin useita torppia kuten myös huviloita. Porkkalan vuokra-ajan jälkeen päärakennus purettiin. Tänä päivänä vanhoista rakennuksista on jäljellä pehtoorin talo ja talli. Päärakennuksen kohdalla on kerrostaloja. Kartanonrannan asuinalue on rakentunut viereiselle peltoalueelle.

MASALAN POLKU

RATAVALLI JA PUOLUKKAMÄKI

Ratavallin kortteli sijaitsee Masalan rautatieaseman ja Puolukkamäen välisellä alueella. Nykyinen kerrostalovaltainen alue on rakennettu 2010-luvulla. Ennen tätä alueella kasvoi pieni metsikkö ja siellä sijaitsi teollisuus- ja asuinrakennuksia sekä koulurakennus vuodelta 1938.

Ratavallin koulu oli Kirkkonummen ensimmäinen suomenkielinen koulu. Porkkalan vuokrakauden jälkeen rakennettiin uusi koulurakennus Hommakseen. Tämä tunnetaan nykyään Masalan kouluna. Ratavallin vihreä koulurakennus sijaitsee edelleen vanhalla paikallaan. Alueen uudet kadut ja tiet on nimetty koulun johtokunnan jäsenen, asemapäällikkö Verner Rydmanin, mukaan.

Puolukkamäki sijaitsee Sundsbergintien ja Puolukkamäki-tien välissä. Puuseppä Karl August Strömberg asettui 1800-luvun lopulla perheineen asumaan mäelle. Perheellä oli verstaas nimeltä Masaby snickeri. Kotitalossa toimi myös 1915 perustettu Masaby Telefon Ab:n puhelinkeskus.

Mäellä sijaitsee nykyään Masalan vanhimpaan rakennuskantaan kuuluvia asuinrakennuksia: Tallbo vuodelta 1914, Patrosen talo vuodelta 1938, sekä vuonna 1939 Terijoelta paikoilleen siirretty talo.

Talon kellaritiloissa toimi 1960-luvulla Toivasen rengasliike.

Puolukkamäen ympärille on myöhemmin rakentunut tuotantolaitoksia, kunnallisia palveluja ja uusia koteja.

